

<https://doi.org/10.28925/2524-0757.2024.212>
УДК 050.1(=161.2-87)«1927/1939»

Аліна КЛЕПАК,

доцентка кафедри суспільних дисциплін
та методики їх викладання
Чернігівського обласного інституту післядипломної
педагогічної освіти імені К. Д. Ушинського,
кандидатка історичних наук,
Чернігів, Україна

Alina KLEPAK,

Associate Professor at the Department
of Social Sciences and Teaching Methods,
K. D. Ushynskiy Chernihiv Regional Institute
of Postgraduate Pedagogical Education,
PhD in History,
Chernihiv, Ukraine

e-mail: alya2879@ukr.net.

ORCID iD: <https://orcid.org/0009-0005-3374-3964>

Українське питання в публікаціях журналу «Вольное Казачество — Вільне Козацтво» (1927–1939 рр.): історичний, політичний та культурний аспекти

Стаття розглядає публікації емігрантського літературно-політичного журналу «Вольное Казачество — Вільне Козацтво» за період 1927–1939 років, що дозволяє краще зрозуміти не лише історичний контекст, а й культурні та соціальні процеси, що мали місце в Україні. Авторка дослідила редакційну політику часопису щодо висвітлення подій на українських землях, насамперед використання конкретних наративів, символів і аргументів. Встановлено, що у спеціальній рубриці «На Україні» протягом перших двох років штатні співробітники видання детально розглядали наслідки Української революції, вплив комуністичної влади на села й міста, питання голоду, політичних репресій і терору, підкреслюючи погіршення життєвих умов і зростання націоналістичних настроїв серед населення. Відзначено, що окрему увагу на сторінках друкованого органу вільнокозацького руху було приділено темам українізації та русифікації, а також їх впливам на культурну й інтелектуальну еліту України. З'ясовано, що особливістю видання стало публікування праць української творчої інтелігенції, які відображали національні ідеали й традиції козацтва, а також заміток, що висвітлювали розвиток і підтримку літературних ініціатив, спрямованих на збереження козацької спадщини.

Ключові слова: журнал «Вольное Казачество — Вільне козацтво», Україна, радянська влада, націоналістичні настрої, редакційна політика, козацтво.

The Ukrainian Question in the Publications of the Journal «Volnoe Kazachestvo — Vilne Kozatstvo» (1927–1939): Historical, Political, and Cultural Aspects

The aim of this article is to conduct a comprehensive study of the publications of the journal «Volnoe Kazachestvo — Vilne Kozatstvo» from 1927 to 1939, which facilitates a deeper understanding of both the historical context and the cultural and social processes occurring in Ukraine. To achieve this goal, content analysis and discourse analysis methods were employed. This approach allows for an in-depth examination of the article content to identify key arguments, ideological stances, rhetorical and linguistic strategies used by the authors to influence readers' consciousness and shape their views. For the first time, a thorough investigation of the journal's editorial policy in covering events in Ukrainian territories has been conducted, including the use of specific narratives, symbols, and arguments. It has been established that in the special section "In Ukraine" during the first two years, the editorial staff of the publication examined the consequences of the Ukrainian Revolution, the impact of communist rule on villages and cities, issues of famine, political repression, and terror, highlighting the deterioration of living conditions and the rise of nationalist sentiments among the population. It is noted that particular attention was given in the pages of the publication to topics of Ukrainization and Russification, as well as their effects on the cultural and intellectual elite of Ukraine. It has been determined that a distinctive feature of the journal was the publication of works by Ukrainian creative intellectuals, reflecting national ideals and Cossack traditions, as well as notes that highlighted the development and support of literary initiatives aimed at preserving Cossack heritage.

Keywords: «Volnoe Kazachestvo – Vilne Kozatstvo», Ukraine, Soviet authority, nationalist sentiments, editorial policy, Cossack heritage.

© Київський столичний університет імені Бориса Грінченка, 2024

© Клепак А., 2024

Літературно-політичний емігрантський журнал «Вольное Казачество — Вільне Козацтво» (Прага, 1927–1934 рр., Париж, 1934–1939 рр.) був важливим інформаційним ресурсом українського вільнокозацького руху в європейському просторі міжвоєнного періоду. З різних причин часопис не мав чітко визначеної структури друкованих матеріалів, проте його зміст можна умовно розділити на кілька основних тематичних розділів, в яких достатньо часто висвітлювалися ключові події та процеси, що відбувалися в Україні.

Численні відомості, розміщені на сторінках цього видання за час його існування, ще не стали об'єктом спеціального наукового аналізу. У монографії Володимира Бондаренка «Український вільнокозацький рух в Україні та на еміграції (1919–1993 рр.)»⁴⁵¹ лише частково представлена інформація про складні взаємини між представниками української міжвоєнної еміграції та вихідцями із Донського, Кубанського й Терського військ та інших козацьких організацій. Робота Олександра Кучерука «Микола Битинський: геральдист, художник, поет»⁴⁵² містить обмежений матеріал про зв'язок відомого фалериста з друкованим органом вільнокозацького руху в другій половині 20-х рр. 20 ст. Ґрунтовнішою є стаття Андрія Гречила «Микола Битинський та його робота над символами «Козакії»⁴⁵³, що висвітлює початок практичної діяльності митця в галузі геральдики та вексилології під час перебування у Празі в 1920–1930-х рр. Зокрема, з'ясовується його участь у художньому оформленні обкладинок часопису, розробка символів політичного проєкту Вільнокозацького руху (значків, емблем, прапора, гімну).

Зважаючи на те, що змістовне наповнення часопису ще не досліджено різнобічно, авторка ставить собі за мету розглянути публікації в журналі «Вольное Казачество — Вільне Козацтво», що охоплювали актуальні питання української політики, економіки та культури.

У перші два роки виходу часопису існувала окрема рубрика під назвою «На Україні». Вона привертала увагу своїм інформаційним наповненням, яке містило аналітичний огляд загальної політичної атмосфери: встановлення більшовицької влади, процеси колективізації, політичні репресії та терор, ідеологічний контроль, реакція населення на події.

Уже в першому випуску від 10 грудня 1927 року обговорювалися наслідки Української революції (1917–1921 рр.), яка завершилася поразкою Української Народної Республіки й остаточним встановленням комуністичного режиму. Матеріали номери висвітлювали складність отримання чіткої картини подій через обмеження в комунікаціях, проте підкреслювали, що впровадження політики «воєнного комунізму» призвело до господарської розрухи й масового невдоволення населення: «ті, хто зайнятий активною боротьбою з більшовицькою владою, з цілком зрозумілих причин утримуються від повідомлення будь-яких відомостей про свою діяльність. Однак, навіть сторонньому спостерігачеві зрозуміло, що робота йде напружено та безперервно, адже результати її помітні в усіх сферах культурного, суспільного й політичного життя України. Про це свідчить, перш за все, сама радянська преса — за умови, звичайно, що її потрібно вміти читати. Про це ж говорять і ті іноземні спостерігачі, які, побувавши в Україні, знайшли там можливість, а у себе вміння, бачити й чути те, що їм зазвичай показують радянські гіді»⁴⁵⁴.

Саме перша хвиля репресій повною мірою знайшла своє відображення в рубриці «На Україні». Так, у випуску від 10 березня 1928 року повідомлялося про те, що відмова селян постачати хліб спричинила продовольчий дефіцит, що призвело до масових заворушень і страйків у містах і військових частинах. Радянська влада жорстоко придушила ці протести, зокрема в Одесі та Миколаєві⁴⁵⁵.

У дев'ятому номері двотижневика від 10 квітня 1928 року зазначалося, що більшовики, усвідомивши, що план хлібозаготівлі не був виконаний у багатьох регіонах України на 40–50 % і більше, вдалися до розправ. Арештовано тисячі людей, серед яких понад 4 000 «куркулів» було затримано протягом одного тижня. Кореспондент ставить питання: хто ж такі ці «куркулі»? Відповідь на нього знаходять у публікації листа селянина з Катеринославської губернії: «У нас у селі було сім осіб, які записалися в партію... Працьовиті люди, вони дуже бідували до більшовиків і зраділи їм, сподіваючись нарешті отримати землю та господарство. Отримали невеликі ділянки — 6–8 десятин на кожну сім'ю. Один із них три роки був головою сільради. А тепер вони у в'язниці, бо не хочуть більше давати хліб і не розповідають, де

⁴⁵¹ Бондаренко В. Г. Український вільнокозацький рух в Україні та на еміграції (1919–1993 рр.): монографія. Запоріжжя: Запорізький національний університет, 2016. 600 с.

⁴⁵² Кучерук О. Микола Битинський: геральдист, художник. *Наукові записки Національного університету «Острозька академія»*. Історичні науки. 2007. Вип. 9. С. 237–251.

⁴⁵³ Гречило А. Микола Битинський та його робота над символами «Козакії». *Чорноморська минувшина*. 2020. Вип. 15. С. 81–90. URL: http://resource.history.org.ua/publ/Chormyn_2020_15_12 (дата звернення: 23.07.2024).

⁴⁵⁴ О. В. На Україні. *Вольное Казачество — Вільне Козацтво (далі ВК — ВК)*. 1927. 10 декабря / грудня. № 1. С. 26.

⁴⁵⁵ О. В. Слухи и известия. *ВК — ВК*. 1928. 10 марта / березня. № 7. С. 23–24.

інші його сховали. І передайте у в'язниці, щоб не давали, бо по всій Україні таких «недаючих» по тюрмах багато, а всіх не перестріляють і у в'язницю не посадять»⁴⁵⁶.

Автор допису зауважує, що це звернення вказує на масштабну кампанію примусу й залякування: «комуністична влада вважає селян-українців за таких самих тварин, поряд з якими вона працює; вона знущається над ними»⁴⁵⁷.

Нині достеменно відомо, що «наступ на куркуля» розпочався з обговорень на XV з'їзді ВКП(б) у грудні 1927 року. У доповіді «Про роботу на селі» В'ячеслав Молотов вказав на куркулів як на соціальну перешкоду на шляху соціалістичного перетворення села. Це стало основою адміністративно-примусової системи «надзвичайних заходів» з вилучення хліба у заможних селян протягом першої половини 1928 року⁴⁵⁸. Кампанія тривала до квітня 1929 року й отримала теоретичне обґрунтування у доповіді Йосипа Сталіна на пленумі ЦК ВКП(б). Відтоді «наступ» перетворився на «ліквідацію куркуля як класу», що офіційно розпочалася наприкінці грудня 1929 року.

Репресивна політика розкуркулення, яка включала конфіскацію господарств, вилучення зерна й примусову працю в колгоспах, спричинила сильний опір, деталі якого також були відображені на сторінках часопису. Автор допису під назвою «В містах і селах», посилаючись на дані демократичної щоденної газети «Руль», що виходила в Берліні, повідомляв про те, що начальник особливого відділу ДПУ України доповів вищому керівництву про появу селянських «диверсійних банд», які регулярно атакували органи радянської влади, зернові пункти й залізничні станції, вчиняючи численні вбивства⁴⁵⁹. Причини виникнення цих груп він пояснив інтригами іноземних держав, які намагалися скористатися невдоволенням населення економічними заходами комуністичного режиму для дестабілізації країни.

Кореспондент інформував, що у відповідь на ситуацію більшовики вжили екстремних заходів. До Харкова, Полтави та Кременчука були направлені спеціальні підрозділи ДПУ, а 17-й Радянський полк, що склався з українців, був переведений до Смоленська. Паралельно відбулися

масові арешти, переважно в Лівобережній Україні. Понад 200 осіб були доставлені до центральної тюрми в Харкові, а ще дві великі групи потрапили до місцевих в'язниць. Частина затриманих перевезли до Москви, де їм висунули звинувачення у спробі відокремити Україну від СРСР⁴⁶⁰.

Інформація, наведена в статті, свідчить про те, що найбільша концентрація репресивних акцій того часу була зосереджена у Вінницькому, Гайсинському, Корсунському, Черкаському та Мелітопольському округах.

Для зміцнення свого становища партійно-державній номенклатурі було необхідно також нейтралізувати суспільно-політичну активність інтелектуальної еліти й зруйнувати її соціальну базу. Тому в квітні 1923 року комуністична влада вдалася до так званої політичної мімікрії — вимушеного засобу самозахисту в кризових ситуаціях, що передбачав імітацію української ідентичності⁴⁶¹.

На XII з'їзді РКП(б) було вирішено взяти курс на українізацію. Його завданням проголошувалося усунення нерівності, яка виникла через багатівкові утиски, адаптація державного апарату до потреб і мови населення та забезпечення рівноправності мов⁴⁶². Однак, як зазначав один із авторів рубрики «На Україні», «ця програма, яка мала забезпечити контроль, не виправдала очікувань. Навпаки, стала каталізатором для активізації визвольних рухів, що призвело до підйому патріотичних настроїв. Лідерами цього процесу стали Олександр Шумський і Микола Хвильовий, які висловили сумніви щодо ефективності інтернаціоналістичного курсу й закликали до орієнтації на Західну Європу як способу протидії Москві»⁴⁶³.

Зрозуміло, що соціокультурні зміни такого масштабу не могли не викликати занепокоєння у правлячої комуністичної верхівки. Наприкінці 1920-х років, в міру зростання національної свідомості, ліберальну політику поступово згорнули, натомість спрямували основні зусилля на русифікаторство. З цієї метою у 1925 році була створена спеціальна комісія з вивчення діяльності та настроїв української інтелігенції; у 1928-му — комісія з обстеження шкіл і контролю за діяльністю вчителів тощо⁴⁶⁴. Наслідком їхньої роботи були

⁴⁵⁶ О. В. Письма крестьян. Террор. Еврейская колонизация. *ВК — ВК*. 1928. 10 апреля / квітня. № 9. С. 21.

⁴⁵⁷ Там само. С. 21.

⁴⁵⁸ Марочко В. Сталінська теорія і практика «наступу на куркуля». *Проблеми історії України: факти, судження пошуки*. 2015. Вип. 23. С. 80–81.

⁴⁵⁹ В городах и деревнях. *ВК — ВК*. 1928. 25 апреля / квітня. № 10. С. 24.

⁴⁶⁰ Там само. С. 24.

⁴⁶¹ О. В. Новый украинский митрополит. Большевицкая мимикрия. *ВК — ВК*. 1927. 25 декабря / грудня. № 2. С. 22.

⁴⁶² «Українізація» 1920–30-х років: передумови, здобутки, уроки: колективна монографія / відп. ред. В. А. Смолій. Київ: Інститут історії України НАН України, 2003. С. 7

⁴⁶³ О. В. На Украине... С. 26.

⁴⁶⁴ Ткаченко В. В. Наука під тиском ідеології та масових репресій (20–30-ті рр. XX ст.). Гілея: науковий вістник: зб. наук. пр. 2010. Вип. 37. С. 108–109. URL: <http://enpuir.npu.edu.ua/handle/123456789/14335>

масові звільнення, арешти, сфабриковані справи, заслання та розстріли.

Ідеологічна дискредитація та подальше активне фізичне й моральне знищення творчої інтелігенції також знайшли своє відображення на сторінках літературного й політичного двотижневика Вільнокозацького руху. Так, навесні 1928 року повідомлялося, що у Києві було заарештовано 40 представників культурної еліти, а в у Харкові — 32 особи, серед яких була Надія Суровцова, громадська діячка, редакторка іншомовних видань Міністерства закордонних справ УНР, доктор філософії. Також була затримана група людей, які виступали за відокремлення України від СРСР⁴⁶⁵. Під особливий нагляд радянських спецслужб потрапив Харківський університет, який визнали неблагонадійним⁴⁶⁶.

Публікації часопису за 1927–1929 роки торкнулися й релігійного життя. Зокрема, у дописі «Новий український митрополит. Більшовицька мімікрія»⁴⁶⁷, опублікованому в другому номері, повідомлялося про зміни в церковному керівництві. Мова йшла про те, що перший митрополит Української автокефальної православної церкви Василь Липківський подав у відставку через звинувачення в антирадянській пропаганді. Його місце зайняв єпископ Микола Борецький, обраний на Другому Всеукраїнському православному церковному Соборі УАПЦ, що проходив з 17 по 30 жовтня 1927 року.

25 червня 1928 року вийшла стаття під назвою «Більшовики й автокефальна церква», у якій автор зазначив різке зростання релігійного руху, що проявилось в збільшенні кількості спеціалізованої літератури. Зокрема, було підкреслено, що «церковники, мобілізувавши всі свої ресурси, ведуть широкий наступ на всіх фронтах. У 1926 році в Україні виходило шість церковних журналів, а тепер їх стало одинадцять з загальним тиражем 33 000 примірників. Останнім часом було видано 77 книг і брошур загальним накладом 3 849 000 екземплярів. Крім того, за даними Главліта, з-за кордону ввезено мільйон примірників молитвеника, книг і брошур»⁴⁶⁸.

З 6 по 14 травня 1928 року в місті Харкові в Трьохсвятительському храмі відбувся Український Церковний Собор, який викликав значний

резонанс⁴⁶⁹. На сторінках журналу були опубліковані ключові питання, що розглядалися на з'їзді: розширення мережі союзу «братів і сестер», створення приходських шкіл для молоді, зниження вікового цензу для вступу в церковну громаду до 18 років, а також рішення звернутися до влади з проханням дозволити викладання Закону Божого в школах⁴⁷⁰.

Не менш важливою подією стало відкриття Української вищої богословської школи в середньому корпусі Києво-Печерської лаври. Цей момент також висвітлювався в одному з номерів часопису, з якого стало відомо, що на початок літа 1928 року в навчальному закладі функціонували лише два курси: підготовчий і перший. Для вступу вимагалася середня освіта. У школі навчалося 50 студентів, які користувалися гуртожитком і їдальнею при лаврі. Освітній процес забезпечували 15 професорів богослов'я⁴⁷¹.

Активна діяльність Української автокефальної православної церкви викликала занепокоєння у радянської влади, яка, за звичним сценарієм, вдалася до критики релігійного руху в пресі та на партійних з'їздах. Відзначення цих подій в матеріалах видання свідчить про усвідомлення редакцією двотижневика глибокого конфлікту між релігійними й політичними інтересами в Україні в період комуністичного режиму.

Особливістю журналу був тематичний розділ, в якому детально розглядався розвиток козацтва як суспільного явища; висвітлювалося походження козацтва, починаючи від стародавніх часів до більш сучасних подій, включно з участю козаків у різних війнах та взаємодією з іншими державами та народами, зокрема українцями. Про це свідчать статті «Чим було Козацтво»⁴⁷² та «Чим стало Козацтво»⁴⁷³ калмицького громадського діяча та журналіста Шамби Балинова. Він вважав, що всі явища, які відбувалися в Русі-Україні, Запоріжжі та прилеглих землях, мали постійний вплив на становлення козацького руху, який став важливою складовою частиною українського минулого.

Публікація донського історика Олександра Лєнінова, одного з лідерів самостійників-емігрантів у Франції, під назвою «Задунайська Січ. (Історичний нарис)», охоплювала важливий

⁴⁶⁵ О. В. Письма крестьян... С. 21.

⁴⁶⁶ В городах... С. 24.

⁴⁶⁷ О. В. Новый украинский митрополит... С. 22.

⁴⁶⁸ Большевики и автокефальная церковь. ВК — ВК. 1928. 25 июня / червня. № 14. С. 22–23.

⁴⁶⁹ Тригуб О. П. Розкол Російської православної церкви в Україні (1922–39 рр.): між державним політичним управлінням та реформацією: монографія. Миколаїв : Вид-во ЧДУ ім. Петра Могили, 2009. С. 109.

⁴⁷⁰ Большевики... С. 22–23.

⁴⁷¹ Там само. С. 22–23.

⁴⁷² Балинов Ш. Чем было Казачество. ВК — ВК. 1931. 10 июня / червня. № 82. С. 11–14.

⁴⁷³ Там само. 10 декабря / грудня. № 94. С. 7–8; Продолжение. 1932. 10 января / січня. № 96. С. 9–13; Продолжение. 1932. 25 января / січня. № 97. С. 15–18; Продолжение. 1932. 10 февраля / лютого. № 98. С. 11–14; Окончание. 1932. 25 февраля / лютого. № 99. С. 5–8.

період в історії козацтва: розгром Запорізької Січі у 1775 році, створення Задунайської Січі, її взаємодію з Османською імперією, перебування в Австрії та остаточне повернення на територію України.

У статті «Українське козакофільство 1860-х років (ідея вільного козацтва в ХІХ столітті)»⁴⁷⁴, опублікованій під псевдонімом Чужинець, було представлено цікавий матеріал. Автор стверджував, що після Кримської війни та скасування кріпосного права в Російській імперії, під впливом демократичного народництва й завдяки зусиллям українських студентів і інтелігенції, зокрема через активну діяльність «хлопоманів», з'явилися ідеї відновлення козацької держави, які знайшли своє відображення в літературних і політичних текстах того часу. Дослідник наводить кілька важливих прикладів, зокрема фрагменти рукопису «Чумаки, або Україна з 1768 року» письменника і книгознавця Пилипа Морачевського, драму «Катерина» поета та перекладача Павлина Свенціцького, а також пісні «Де наша доля?» і «Де Дніпро наш котить хвилі» українсько-польського поета Тимка Падури⁴⁷⁵. Окрім того, автор публікації підкреслював значення гімну «Ще не вмерла Україна», який був із захопленням прийнятий вихованцями навчальних закладів у Києві, Харкові, Одесі, а також у Москві, Петербурзі та серед гімназистів у Полтаві, Чернігові та інших містах⁴⁷⁶.

Серед авторів, які активно публікували свої матеріали в часописі, були і члени уряду УНР в екзилі: представник дипломатичної місії України в Празі Максим Славинський, генерал-хорунжий армії УНР Володимир Сальський, генерал-хорунжий Армії УНР Василь Філонович і учасник переговорів з урядами Польщі, Кубані й Донського козацтва Тиміш Олесюк⁴⁷⁷. Але найбільший внесок у наповнення видання статтями зробив дослідник і розробник емблематики та уніформології М. Битинський: «Плагіят»⁴⁷⁸, «Козачі герби»⁴⁷⁹, «Національні кольори і прапо-

ри»⁴⁸⁰, «Гімни»⁴⁸¹, «Прапор і герб Козакії»⁴⁸², «Нагрудний (бортовий) знак В. К.»⁴⁸³, «До проекту Великого Державного герба Козакії»⁴⁸⁴, «Ще про Терський і Калмицький герби»⁴⁸⁵.

Окрім зазначених наукових розвідок, публіцист також розміщував на сторінках двотижневика поетичні твори під псевдонімом «Микола Оверкович». Фрагмент одного з них під назвою «Лицарям «Нової Січі» наведемо в тексті.

Лишився морок й бездоріжжя
Від тих сумних минулих літ,
Як вітер зніс й останній слід
Святих руймовищ Запоріжжя...
На вогнищу Старої Січі,
Здавалось, згаснув дух батьків,
Й на вік їх визвольнії кличі
Заникли в безвісті віків;
Здавалося, ворожа сила
Поклала волі вашій грань...
Та ось таке загомоніла
Від сонку збуджена Кубань...
Благословені ж ці хвилини! —
Із мертвих встав ваш вільний Дух
Й нестримно рветься в творчий рух
На свіжих згарищах руїни.
Хай буде лет його широкий
І вірний крил могутніх мах!
І хай тремтить, як в давні роки,
Москвин лукавий по лісах.
Хай знав — вашої неволі
Скінчилась довга глупа ніч:
В нових борцях, на новім полі,
Воскресла Запорожська Січ⁴⁸⁶

У другій половині 1930-х років відносини між вихідцями із Донського, Кубанського й Терського військ і представниками УНР суттєво погіршилися. Це сталося через те, що прихильники Української Військової Організації та Організації Українських Націоналістів у своїх центральних органах різко засудили спроби створити самостійницький Вільнокозацький рух. У відповідь редакційна колегія літературного й політичного дво-

⁴⁷⁴ Чужинець. Украинское казакофільство 1860-х годов. (Идея вольного казачества в ХІХ веке). ВК — ВК. 1931. 10 декабря / грудня. № 94. С. 11–15.

⁴⁷⁵ Там само. С. 14.

⁴⁷⁶ Там само. С. 12.

⁴⁷⁷ Гречило А. Микола Битинський... С. 83.

⁴⁷⁸ Битинський М. Плагіат. ВК — ВК. 1928. 25 ноября / листопада. № 24. С. 18–19.

⁴⁷⁹ Битинський М. Казачьи гербы. Календарь-альманах «Вольного казачества — Вільного козацтва» на 1930 год / рік. 1930. С. 99–129.

⁴⁸⁰ Битинський М. Национальные цвета и флаги. ВК — ВК. 1930. 25 марта / березня. № 54. С. 12–14; 1930. 10 апреля / квітня. № 55. С. 10–12.

⁴⁸¹ Битинський М. Гімны. ВК — ВК. 1931. 10 мая / травня. № 80. С. 13–15; 1931. 25 мая / травня. № 81. С. 9–12.

⁴⁸² Флаг и герб Казакии. ВК — ВК. 1930. 10 декабря / грудня. № 70. С. 15–19.

⁴⁸³ Нагрудный (бортовой) знак В. К. ВК — ВК. 1932. 10 мая / травня. № 104. С. 14.

⁴⁸⁴ К проекту Большого Государственного герба Казакии. ВК — ВК. 1933. 25 марта / березня. № 125. С. 13–14.

⁴⁸⁵ М. Б. [Битинський М.] Еще о Терском и Калмыцком гербах. ВК — ВК. 1932. 25 ноября / листопада. № 117. С. 14–16.

⁴⁸⁶ Оверкович М. Лицарям «Нової Січі». ВК — ВК. 1928. 10 ноября / листопада. № 23. С. 1.

тижневика розпочала серію дописів: «Ще до українців (відповідь «Дзвонам»)»⁴⁸⁷, «До українського громадянства»⁴⁸⁸, «Ще до українців»⁴⁸⁹, «Як ви до нас — так і ми до вас»⁴⁹⁰, «Українцям з «Вістника» та їхнім однодумцям. (Де Крим, де Рим, а де попова гребля?)»⁴⁹¹, «Намагніченим політикам» які фальшують козачу історію»⁴⁹². У цих матеріалах співробітники часопису намагалися показати, що козацький рух має право на власну ідентичність і автономію, незалежно від політичних ідеологій, які просувалися в середовищі українських націоналістів.

Особливістю журналу «Вольное Казачество — Вільне Козацтво» був друк творів, віршів та есеїв, що відображали національні ідеали й традиції козацтва, а також кореспонденцій, присвячених розвитку й підтримці літературних ініціатив, спрямованих на охорону козацької спадщини. Зрозуміло, що часопис слугував платформою для публікації творів української інтелектуальної еліти. Казки «Солом'яний бичок» та «Злидні» поета й драматурга Олександра Кандиби (псевдонім — Олександр Олесь), вірш «Еміграція» літературного критика Євгена Маланюка, вірш «Т. Г. Шевченко (у 125-ті роковини його народження)» представника Празької школи української поезії Івана Рошка (псевдонім — Іван Ірлявський), праці українських фольклористів та етнографів Кубані Гната Макухи (Шевель) та Олександра Півня (псевдонім — Мартин Забігайло) та інші твори не тільки доповнювали контент часопису, але й становили важливі складові частини його літературної палітри. Ці публікації відображали духовні та національні прагнення інтелігенції того часу, підкреслюючи значення культурної самобутності та національної ідентичності.

Традиційно до ювілейних і пам'ятних дат співробітники часопису публікували інформацію про важливі історичні події, а також біографії відомих осіб. Так, у номері за 25 січня 1929 року був розміщений допис під назвою «З нагоди річниці проголошення української незалежності»⁴⁹³, у якому аналізувалося значення IV Універсалу не лише для України, але й для всієї Східної Європи, а також обговорювалися перспективи визволення

та майбутнього політичного розвитку регіону.

Особливу увагу редакція двотижневика приділяла життєписам найвидатніших особистостей як минулого, так і сучасності, котрі завдяки своїй діяльності та творчому таланту суттєво сприяли збереженню національної ідентичності та культури козацтва. Невипадково на сторінках видання з'явилися три статті про Симона Петлюру: «Симон Петлюра. (З приводу Паризького процесу)»⁴⁹⁴ О. Білоуса, «Огляд процесу Шварцбарда. Вибори до Рад»⁴⁹⁵ у рубриці «На Україні» та «В десяту річницю смерті Симона Петлюри»⁴⁹⁶ Михайла Єремїва.

Перші дві замітки, ймовірно, були реакцією на виняткове рішення Паризького суду, який 27 жовтня 1927 року виправдав убивцю Головного Отамана військ Української Народної Республіки. На переконання авторів дописів, цей процес був частиною більшовицької провокації, головною метою якої було нейтралізувати український національно-визвольний рух за кордоном і надовго зганьбити ім'я державного діяча всередині країни. Проте досягти цього не вдалося, оскільки, як повідомлялося у третьому номері видання: «обурене несправедливим вироком населення вийшло на протести проти комуністичної влади та євреїв, навіть тимчасово захопило місто Кам'янець-Подільський»⁴⁹⁷.

Публікація редактора та директора бюлетеню «Ofnор» М. Єремїва, представлена в часописі 25 травня 1936 року, була ґрунтовнішою. Вона містила біографічні відомості про С. Петлюру, детальний опис подій, що передували його вбивству, наслідки його смерті, а також аналіз судового процесу над Самуїлом Шварцбардом. Журналіст завершував статтю висловленням надії, що пам'ять про видатного державного й політичного діяча та його ідеї залишиться живою, а українці зможуть досягти остаточної перемоги, звільнивши свою країну від «московсько-більшовицького гніту»⁴⁹⁸.

У цьому ж номері було оприлюднено замітку від редакції двотижневика під назвою «Пам'яті вождя національної України», у якій було наведено таку інформацію: «У день десятиріччя трагіч-

⁴⁸⁷ Ще до українців. (Відповідь «Дзвонам»). *ВК — ВК*. 1932. 25 июня / червня. № 107. С. 1–5; 10–25 июля / липня. № 108–109. С. 7–12.

⁴⁸⁸ До українського громадянства. *ВК — ВК*. 1934. 10 октября / жовтня. № 160. С. 4–6.

⁴⁸⁹ Ще до українців. *ВК — ВК*. 1939. 25 января / січня. № 256. С. 1–4.

⁴⁹⁰ Как вы к нам — так и мы к вам. *ВК — ВК*. 1939. 25 мая / травня. № 263. С. 19–20.

⁴⁹¹ Украинцям з «Вістника» та їхнім однодумцям. (Де Крим, де Рим, а де попова гребля?). *ВК — ВК*. 1939. 25 июня / червня. № 265. С. 1–5; 10–25 июля / липня. № 266–267. С. 10–13.

⁴⁹² «Намагніченим політикам», які фальшують козачу історію. *ВК — ВК*. 1939. 10–25 августа / серпня. № 268–269. С. 10–12.

⁴⁹³ По поводу годовщины провозглашения украинской самостоятельности. *ВК — ВК*. 1929. 25 января / січня. № 28. С. 6–7.

⁴⁹⁴ Белоус О. Симон Петлюра. (По поводу Парижского процесса). *ВК — ВК*. 1927. 10 декабря / грудня. № 1. С. 14–15.

⁴⁹⁵ О. В. Отзвуки процесса Шварцбарда. Выборы в Советы. *ВК — ВК*. 1928. 10 января / січня. № 3. С. 26.

⁴⁹⁶ Еремиев М. В десятую годовщину смерти Симона Петлюры. *ВК — ВК*. 1936. 25 мая / травня. № 199. С. 5–6.

⁴⁹⁷ О. В. На Украине. Отзвуки процесса Шварцбарда. Выборы в Советы. *ВК — ВК*. 1928. 10 січня. № 3. С. 26.

⁴⁹⁸ Еремиев М. В десятую годовщину... С. 6.

ної смерті Симона Петлюри Похідний Отаман ВК інж. І. А. Білий поклав вінок на його могилу в Парижі з написом на козацькій триколірній стрічці: «Вождю Національної України — Похідний Отаман ВК». Великий вінок, зроблений із живих квітів синього й жовтого кольорів (національні українські кольори), несли отаман і помічник Паризької ВК станиці — П. Калита і Д. Линник — обидва в черкесах. Вінок був покладений під час панахиди на могилі покійного, яку служила за ним Паризька українська колонія. Вічна пам'ять Симону Петлюрі! Слава Україні!»⁴⁹⁹.

Статті, присвячені Головному Отаману військ УНР, опубліковані в друкованому органі Вільнокозацького руху, акцентують на його значущості як символу національної боротьби й підкреслюють важливість збереження його пам'яті в умовах історичних і політичних випробувань.

Серед описів українських діячів особливу увагу було приділено Тарасу Шевченку. У публікації «Пам'яті Т. Шевченка. 1814–1861»⁵⁰⁰ автор, підписаний як С. Л., наголосив, що Шевченкові дні, які припадають на 10 та 11 березня, стали національним святом для українців у всьому світі, адже його віра й пророчі слова надихають їх на боротьбу за незалежну й вільну державу. У статті «Геній

Тарас Шевченко» Василь Пачовський, історіософ та мислитель 20 ст., описав Кобзаря як видатного діяча, «чиї думки і твори виходили за межі звичайного таланту і мали глибоке значення, оскільки надихали покоління українців на боротьбу за свободу та незалежність»⁵⁰¹. Особлива увага приділялася його внеску в розвиток культури й національної свідомості, що залишалося актуальним і в тогочасному контексті.

Аналіз публікацій журналу «Вольное Казачество — Вільне Козацтво» за період 1927–1939 років підтверджує його помітну роль у розумінні історичних, політичних і культурних процесів в Україні. Статті в рубриці «На Україні» детально висвітлювали такі ключові питання, як радянські репресії, колективізація, голодомор, а також національні й культурні зрушення серед населення. Часопис слугував не лише платформою для критичного осмислення політики більшовиків, а й важливим майданчиком для збереження та популяризації козацької спадщини та українських культурних традицій. Таким чином, друкований орган Вільнокозацького руху в європейському світі є надзвичайно цінним інформаційним ресурсом для подальших історичних досліджень.

REFERENCES

- Balinov, Sh. (1931). Chem bilo Kazachestvo. *Volnoe Kazachestvo — Vilne Kozatstvo*, 82, 11–14 [in Russian].
- Balinov, Sh. (1932). Chem stalo Kazachestvo. *Volnoe Kazachestvo — Vilne Kozatstvo*, 94, 7–8; *Prodolzhenie*, 96, 9–13; *Prodolzhenie*, 97, 15–18; *Prodolzhenie*, 98, 11–14; *Okonchanie*, 99, 5–8 [in Russian].
- Belous, O. (1927). Symon Petliura. (Po povodu Paryzhskaho protsessha). *Volnoe kazachestvo — Vilne kozatstvo*, 1, 14–15 [in Russian].
- Bitinskii, M. (1930). Kazachi gerbi. *Kalendar-almanakh «Volnogo kazachestva — Vilnogo kozatstva» na 1930 god / rik*, 99–129 [in Russian].
- Bitinskii, M. (1930). Natsionalnie tsveta i flagi. *Volnoe Kazachestvo — Vilne Kozatstvo*, 54, 12–14; 55, 10–12 [in Russian].
- Bitinskii, M. (1931). Gimni. *Volnoe Kazachestvo — Vilne Kozatstvo*, 80, 13–15; 81, 9–12 [in Russian].
- Bondarenko, V. H. (2016). *Ukrainskyi vilnokozatskyi rukh v Ukraini ta na emihratsii (1919–1993 rr.)*. Zaporizhzhia: Zaporizkyi natsionalnyi universytet. [in Ukrainian].
- Bytynskiy, M. (1928). Plahiat. *Volnoe Kazachestvo — Vilne Kozatstvo*, 24, 18–19 [in Ukrainian].
- Hrechyllo, A. (2020). Mykola Bytynskiy ta yoho robota nad symbolamy «Kozakii». *Chornomorska mynuvshyna*, 15, 81–90 [in Ukrainian].
http://resource.history.org.ua/publ/Chormyn_2020_15_12
- Kot, S. (2020). *Povernennia i restytutsiia kulturnykh tsinnosti u politychnomu ta kulturnomu zhytti Ukrainy (20 — poch. 21 st.)*. Kyiv: Instytut istorii Ukrainy NAN Ukrainy [in Ukrainian].
- Kucheruk, O. (2007). Mykola Bytynskiy: heraldyst, khudozhnyk. *Naukovi zapysky Natsionalnoho universytetu «Ostrozka akademiia»*. *Istorychni nauky*, 9, 237–251 [in Ukrainian].
- Marochko, V. (2015). Stalinska teoriia i praktyka «nastupu na kurkulia». *Problemy istorii Ukrainy: fakty, sudzhennia poshuky*, 23, 78–103 [in Ukrainian].
- Overkovych, M. (1928). Lytsariam «Novoi Sichi». *Volnoe Kazachestvo — Vilne Kozatstvo*, 23, 1 [in Ukrainian].
- Pachovskiy, V. (1939). Henii Taras Shevchenko. *Volnoe Kazachestvo — Vilne Kozatstvo*, 260, 5–6 [in Ukrainian].

⁴⁹⁹ Памяти вождя национальной Украины. ВК — ВК. 1936. 25 мая / травня. № 199. С. 6.

⁵⁰⁰ С. Л. Памяти Т. Шевченка. 1814–1861. ВК — ВК. 1928. 10 марта / березня. № 7. С. 17.

⁵⁰¹ Пачовський В. Геній Тарас Шевченко. ВК — ВК. 1939. 25 апреля / квітня. № 260. С. 5–6.

- Piskun, V. (2024, July 26). *Symon Petliura — yoho liubov do Ukrainy bula sylna i aktyvna (95 rokiv iz dnia vbyvstva)*. [in Ukrainian].
<http://history.sumy.ua/actually/9374-piskun-valentina-simon-petlyura-jogo-lyubov-do-ukrajini-bula-silna-i-aktivna-95-rokiv-iz-dnya-vbivstva.html>
- Smolii, V. A. (Ed.). (2003). «Ukrainizatsiia» 1920 — 30-kh rokiv: *peredumovy, zdotuky, uroky*. Kyiv: Instytut istorii Ukrainy NAN Ukrainy [in Ukrainian].
- Tkachenko, V. V. (2010). Nauka pid tyskom ideolohii ta masovykh represii (20–30-ti rr. XX st.). *Hileia: naukovyi visnyk*, 37, 108–109 [in Ukrainian].
<http://enpuir.npu.edu.ua/handle/123456789/14335>
- Tryhub, O. P. (2009). *Rozkol Rosiiskoi pravoslavnoi tserkvy v Ukraini (1922–39 rr.): mizh derzhavnym politychnym upravlinniam ta reformatsiieiu*. Mykolaiv: Vyd-vo ChDU im. Petra Mohyly [in Ukrainian].
- Yeremiev, M. (1936). V desyatiuu godovshchinu smerti Simona Petliury. *Volnoe Kazachestvo — Vilne Kozatstvo*, 199, 5–6 [in Russian].

Дата надходження до редакції: 09.08.24 р.

Дата схвалення до публікації: 28.08.2024 р.

Creative Commons Licenses: Attribution-NonCommercial-ShareAlike 4.0 International (CC BY-NC-SA 4.0)